

מקום לומר כי רק כל מי שישנו ב"קום אכול מצה", הוא זה אשר ישנו ב"בל תאכל חמץ".

ואילו הני נשי, הואיל וליתנהו ואינם במצות "קום אכול מצה" — משום דהויא ליה חיוב אכילת מצה בלילה הראשון מצות עשה שהזמן גרמא [וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה], אימא — ב"בל תאכל חמץ" נמי ליתנהו. (1)

קא משמע לן ריבוי ד"כל אוכל מחמצת ונכרתה", שאף נשים אסורות באכילת חמץ. ונמצא, שאי אפשר לדרוש מן "כל" הזה לחייב כרת על אכילת תערובת חמץ. ומוסיפה הגמרא:

וחשתא, דאתרבו להו הנשים לאיסור בל תאכל חמץ מ"כל אוכל מחמצת, ונכרתה", איתרבי נשים נמי למצות אכילת מצה. וזאת, כדדריש רבי אלעזר.

דאמר רבי אלעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה. שנאמר "לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות".

ויש ללמוד מכח ההיקש של מצה לחמץ: כל שישנו ב"בל תאכל חמץ" — ישנו בחיוב אכילת מצה.

ותמהה הגמרא על כך שצריך את הריבוי לאסור נשים בחמץ:

והרי זה שנשים אסורות באכילת חמץ — מדרב יהודה אמר רב נפקא!

דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא רבי רבי ישמעאל: אמר קרא לגבי קרבן אשם גזלות "איש או אשה כי יעשו מכל הטאת האדם למעל מעל בה" — השוה כאן הכתוב אשה לאיש, לבל עונשיון שבתורה.

ומכך שענש הכתוב את הנשים כמו האנשים במלקות, מוכח שהנשים אסורות בכל הלאוין שבתורה כמו האנשים.

וכיון שמכאן יש ללמוד שנשים אסורות באכילת חמץ, מיותר הריבוי "כל" שבפסוק "כל אוכל מחמצת ונכרתה".

וחזרת הקושיה, שנרבה ממנו לרבי אליעזר שחייבים כרת אפילו על אכילת תערובת חמץ.

ומשנינן: איצטריך בחמץ ריבוי מיוחד לנשים לאוסרן באכילתו.

כי סלקא דעתך אמינא להתירן באכילתו, הואיל וכתוב "לא תאכל עליו חמץ" — שבעת ימים תאכל עליו מצות". הקיש הבתוב אכילת חמץ לאכילת מצה. והיה

[תוס'].

1. תימא, היכי תיסק אדעתין להקיש כן? והא קיימא לן דלחומרא מקישינן. ופשיטא שיש להקיש איפכא, ולרבות נשים למצה, משום שישנן בחמץ.

קשה מיד. דאדרבה, "כי כל" דכתיב גבי חמץ, משמעו מיעוט תערובת ולא ריבוי. מהרש"א.

[לכאורה היה אפשר לרבות את הנשים מהפסוק השני "כל אוכל חמץ ונכרתה", אלא שפשיטא לגמרא שצריך אותו לשום דרשה.

ואז יהיה להיפך, שתהיינה הנשים פטורות מאכילת מצה מכח ההיקש של מצה לחמץ.

ומשנין: **מסתברא** שבא הכתוב לרבות נשים לאיסור אכילת חמץ, ולא לעונש כרת לתערובת חמץ.

כיון שהריבוי "כל" [בפסוק "כי כל אוכל מחמצת ונכרתה"] קאי מתייחס ועוסק בריבוי של האנשים האוכלין, (5) ולא בריבוי מיני החמץ הנאכלים.

והני נשי נמי, הואיל וישנן ב"בל תאכל חמץ", (2) שהתרבו מ"כל אוכל מחמצת ונכרתה" — הן ישנן גם ב"קום אוכל מצה". (3)

והוינן בה: **ומאי חזית לומר, דהאי "כל" אתא לרבוויי נשים, ומפקת עירובו** [ומיעטת תערובת חמץ] מכרת?

אימא איפכא: "כל" בא לרבוויי עירובו של חמץ לכרת, (4), ולא נרבה ממנו איסור אכילת חמץ לנשים.

כלאים וציצית תרי קראי נינהו. והיקש עדיף מסמוכין. ופטור נשים מציצית ילפינן מהיקש. שהרי הוקשה כל התורה לתפילין, דנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן. ומתפילין הן פטורות, משום שהוקשו לתלמוד תורה. כדכתיב "ושננתם לבניך" והדר כתיב "וקשרתם". ומתלמוד תורה הן פטורות, מדכתיב "ושננתם לבניך", ולא "לבנותיך" [קידושין לה א].

4. ומכאן הקשה המהרש"א, לדרך בעל המאור [ד"כי כל אוכל חמץ" משמע למעוטי תערובת מכרת, ויעוין לעיל עמוד א הערה 9]. דלדבריו, איך סליק אדעתין למעט מיניה נשים? והא אין זה משמעות הכתוב.

והפני יהושע על פי דרכו [הובאה לעיל עמוד א הערה 3] כתב, דמכל מקום פריך שפיר. דמגלן למעוטי תרי מיני תערובת מכרת. הא אית לן לאוקמא למיעוט בחדא מינייהו [או היתר מצטרף לאיסור, או טעמו ולא ממון], ואידך נרבה מ"כל מחמצת".

5. אבל "כל" דכתיב גבי אזהרה קאי אנאכלים [כל מחמצת לא תאכלו]. רש"י.

ואין להקשות, אם כן אזהרה בנשים מגלן? — דהא אחר דגלי קרא, דנשים בכלל כרת, והוציאן מכלל ההיקש ד"כל שאינו במצה אינו

יש לומר, דהוה אמינא, דאורחא דקרא דסופו מפרש לתחלתו. לפיכך יותר מסתבר שהחמץ תלוי בחיוב מצה, ולא איפכא.

עוד יש לומר, דיותר מסתבר להקיש לקולא, משום גזירה שוה ד"ט"ו" "ט"ו", מסוכה. והתם נשים פטורות מהלכה למשה מסיני. תוספות.

2. ואם תאמר, תיפוק ליה דחייבות, משום שאף הן היו באותו הנס [דגאולת מצרים], וכמו דאמרינן בנר חנוכה ובמקרא מגילה.

יש לומר, דהתם מצוות דרבנן הן. אבל במצוה דאורייתא אין שייך טעם זה. מהר"ם חלאווה. וכך הוא בתוספות, מגילה ד א.

עוד תירצו שם, דהוה אמינא לפוטרין מגזירה שוה "ט"ו" "ט"ו", מסוכה.

3. יש מקשים, למה לא יתחייבו נשים בציצית משום היקשא? דהא כתיב "לא תלבש שעטנז", והדר כתיב "גדילים תעשה לך". ונימא מי שישנו בכלאים, ישנו בציצית [וכמובא בערכין ג ב, דהוה אמינא לפטור משום כן כהנים מציצית].

ולמבואר לעיל [בהערה 1], דיותר מסתבר להקיש מסיפא לרישא, תקשה איפכא. ונקיש להתיר את הנשים בכלאים. תוספות.

ואת קושייתם הראשונה תירצו ביבמות [ד א]. וכתבו דהתם אינו היקש, אלא סמוכין. שהרי

שהרי נשים אסורות בכל הלאוין שבתורה, לכך מרבח מיניה התנא את מין הנאכלין.

אבל הכא בחמץ, דאיכא אפשרות לרבות נשים, שהם ריבוי באוכלין, מסתבר טפי לדרוש את ה"כל" ביחס אליהן.

כי לא שביק [לא נוטש התנא] להו את ריבוי האוכלין שבו אמור הפסוק, ובמקום זאת מרבח נאכלין.

והוינן בה: ורבנן, דפליגי על רבי אליעזר, כיון דלית להו איסור לאו בעירוב, החמץ, הרי בהכרח פשיטא שגם את הריבוי של "כל" האמור בפסוק השלישי "כל מחמצת לא תאכלו" — לא דרשי כריבוי לאסור תערוכת חמץ.

ואם כן, אלא הא דנשים מוזהרות על החמץ — מנא להו?

שהרי לפי רבי אליעזר לא נתרבו נשים אלא מ"כל" דכתיב גבי "כל אוכל מחמצת — ונכרתה".

וכיון שאמרנו כי רבנן לא דורשים את המילה "כל" [ביחס לתערוכת חמץ] בפסוק "כל מחמצת לא תאכלו", ואין הם דורשים גם את המילה "כל" שבפסוק "כל אוכל מחמצת ונכרתה" [ואילו הפסוק הראשון "כל אוכל חמץ ונכרתה"], אפילו לרבי אליעזר אין לדורשו לאסור נשים בחמץ, כי הוא מיועד לדרשה אחרת. תוס'.

אם כן, מנין להם שהנשים מוזהרות על אכילת חמץ?

והרי יש לנו היקש האומר כי כל מי שאינו באכילת מצה אינו באיסור אכילת חמץ. ואם

ולכן, הוא מרבח עוד סוג של אוכלין, דהיינו נשים.

כי האם יתכן לומר, דקאי הריבוי של "כל" באוכלין, ומרבח בכך עוד סוג של נאכלין, כתערוכת חמץ!?

מתקופה לה רב נתן אבוח דרב הונא: וכי כל היכא דקאי קרא באנשים האוכלין, לא יתכן שיהיה הכתוב מרבח את מיני הנאכלין!?

והא תניא: "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה", ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה".

אין לי לאסור אלא חלב של בהמות תמימין, לפי שהוא ראוי ליקרוב למזבח.

חלב של בעלי מומין, דלא קרינן ביה "מן הבהמה אשר יקריב" — מנין שאף הוא אסור?

תלמוד לומר: "כי כל אוכל חלב".

"כל" הוא ריבוי, ומרבין ממנו אף חלב של בעלי מומין.

ומסיק רב נתן לקושייתו: והא הכא, דקאי קרא באוכלין, כדכתיב "כי כל אוכל חלב", ולא נכתב ריבויא ד"כל" על הדבר הנאכל, אלא על האדם האוכל.

ואפילו הכי, קא מרבח מיניה מין של נאכלין, דהיינו חלב בעלי מומין.

ואם כן, הכא נמי נימא, ד"כל" דכתיב אצל אוכל מחמצת, ירבה תערוכת חמץ.

ומשנינן: התם בחלב, דליכא לרבות אוכלין,

שהרי כל היכא דליכא לרבות אוכלין, מרבינן לדבריו אף נאכלים, ומהמילה "כי" הנוספת למילה "כל" יש לו לרבות עירוב חמץ לעונש כרת, כיון שהנשים מתרבות מהמילה "כל".

וכי תימא לתרץ, ש"כי כל" – רבי אליעזר לא דריש לדרשה נוספת.

הא ליכא למימר הכי.

כי והתניא: כתיב **"כי כל שאור וכל דבש כל [לא] תקטירו ממנו אשה לה"**.

אין לי לאסור אלא כשהקטר כולו הוא מן השאור [והקטיר כזית שאור, כי אין שיעור הקטרה בפחות בכזית].

הקטיר שאור **במקצתו** של שיעור הקטרה, דהיינו חצי כזית שאור – **מנין** שהוא עובר?

תלמוד לומר: **"כל שאור"** – לרבות מקטיר שאור במקצת שיעור הקטרה.⁽⁶⁾

[כן הוא לאביי. אבל זעירי מפרש לה בסמוך בעינין אחר].

עירובו של שאור [שאור שנבלל ונתערב עם מנחה כשרה, לאחר שנפתה לפיתים, ואינו בעיין] – **מנין** שאף הוא אסור בהקטרה?

כן, נפטור את הנשים מאכילת מצה היות והיא מצות עשה שהזמן גרמא, ומכח ההיקש של חמץ למצה נתיר להם גם לאכול חמץ!?

ומשנינן: אמנם רבנן **"כל"** גרידא שבפסוק השני [באזהרת **"כל מחמצת לא תאכלו"**] **לא דריש** לרבות נאכלים של תערובת חמץ.

אבל את **"כי כל** אוכל מחמצת ונכרתה" [בפסוק השלישי], העוסק בעונש כרת, כיון שנוספת בו המלה **"כי"** אל המילה **"כל"** – **דרשי** שפיר לרבות בו את הנשים [וזהו ריבוי ל"אוכלים" ולא ל"נאכלים"].

ומכאן למדו שנשים אסורות באכילת חמץ וחיובת עליו כרת.

אלא מעתה, שלמדנו כי תוספת המילה **"כי"** למילה **"כל"** משמשת לריבוי אפילו לרבנן שאינם מרבים מ"כל" גרידא, מקשה הגמרא שגם רבי אליעזר ידרוש מ"כי כל" דרשה נוספת:

ורבי אליעזר, המרבה מהמילה **"כל"** לבדה, הרי מ"כי כל אוכל מחמצת ונכרתה" יש לו לרבות שני ענינים. **ואימא:**

"כל" – לרבות את הנשים.

"כי כל" – לרבות אף את עירובו של החמץ לכרת.

כולו, חייב. מיהו, אינו חייב אלא בכזית. ומפרש התם, דפליגי בשיעור הקומץ. רבא סבר דאין קומץ בפחות משני כזיתים. ומקצת קומץ היינו כזית. ואביי סבר, דיש קומץ בפחות משני כזיתים, ואפילו כזית אחד. ובהכרח דמקצת קומץ הוא פחות מכזית. ואף בזה חייבה

בחמץ, שוב חזרו להכלל בכלל ד"הושוו איש ואשה לכל אזהרות שבתורה". מהרש"א.

6. כן הוא לאביי במנחות נח א. ורבא פליג התם, ומפרש ד"מקצתו" היינו מקצת קומץ שהחמיץ. ומרבינן מ"כל", דאף אם לא הקטיר את הקומץ

תלמוד לומר: "כי כל שאור".

והיינו, ש"כי" הנוסף ל"כל" — בא ללמד ריבוי נוסף, לרבות עירובו [וקא משמע לן שאין האיסור מתבטל אגב ההיתר. תוספות].

ומסקינן לקושיין: מאן שמעת ליה דרביש "כל" כשלעצמו? — הלא רבי אליעזר הוא. שהרי חכמים פליגי, ולא דרשי מ"כל" לבדו.

וכיון שהתנא הזה שהולך בשיטת רבי אליעזר דורש דרשה נוספת מ"כי כל", אלמא, קא דריש רבי אליעזר גם "כי כל".

ואם כן, הכא נמי בחמץ, נרבה עירובו לכרת מ"כי כל".

ומסקינן: קשיא!

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה — אין היתר מצטרף לאיסור, להשלים את שיעורו.

כגון איסורי אכילה, ששיעורם בכזית, אם

אכל חצי כזית חלב וחצי כזית בשר בבת אחת, הרי הוא פטור. ואינו מתחייב, עד שיאכל כזית מן החלב לבדו.

חזין מאיסורי אכילה של נזיר, שאכילת ההיתר מצטרפת להשלים את שיעורם, שאם אכל חצי כזית ענבים יחד עם חצי כזית לחם, הרי הוא חייב משום "וענבים לא יאכל".

והיינו, שהשיעור של איסורי נזיר הוא שיעור של אכילה ולא שיעור באיסור עצמו. ולכן אם נזיר אוכל אכילה שיש בה שיעור, הרי אפילו אם הדבר האסור עליו הוא רק חלק מאותה אכילה, ואין בו עצמו את מידת השיעור, חייב עליו, כיון שיש שם "אכילה" על אכילתו.⁽⁷⁾

וחומר זה הוא באיסורי נזיר, והוא שונה משאר איסורים.

שהרי אמרה תורה בנזיר "וכל משרת ענבים לא ישתה", ללמד בריבוי "כל" לחייב אפילו אין ביין שיעור רביעית. אלא די בכך שישרה

תורה.

ואף דבבשר ואימורים אין הקטרה בפחות מכזית, הכא גלי קרא דאף בפחות מכזית חשיבא הקטרה.

נעשה לגוף איסור. ולכך דוקא כשהוא בלוע בו איתא לדין זה. אבל לרש"י, לא נאמר בזה שההיתר עצמו נאסר, אלא שהוא משלים את האיסור לשיעור. קובץ שיעורים.

והביאור בדברי רש"י הוא, דאין שיעור כזית אלא באכילה, ולא בשיעור האיסור. וכיון דאיכא אכילת כזית, אף שאין כולה מהאיסור חייב עליה. חידושי רבי שמואל.

עוד העלה, דאף בשיטת תוספות מצינו לפרש כן. אלא דאית להו, דלא אמרינן דההיתר משלים את שיעור האכילה, אלא כשאוכלם באכילה אחת ממש. ואם אינם מעורבים זה בזה, אינם נאכלים באכילה אחת ממש.

7. ונחלקו בזה רש"י ותוספות. לרש"י, אף כשההיתר והאיסור עומדים כל אחד בפני עצמו, ואינם מעורבים זה בזה, הרי הם מצטרפים להשלמת השיעור. ולתוספות, אין זה אלא כשההיתר בלוע באיסור. והוכיחו כן מלקמן מה ב [ויעוין שם בהערה 1].

וטעם מחלוקתם הוא, דלתוספות גדר דין "היתר מצטרף לאיסור" הוא, שההיתר עצמו

שאם הקטיר חצי כזית קומץ שאור יחד עם חצי כזית מצה, הרי הוא עובר ב"בל תקטירו שאור".

והוינן בה: **כמאן** סבר זעירי? הלא בהכרח **כרבי אליעזר, דדריש "כל"** דכתיב גבי שאור, (9) לרבות מקצתו. (10)

וזעירי מעמיד דרשה זו במקטיר כזית שלם, אלא שחציו שאור וחציו מנחה כשירה, והוא חייב על ההקטרה מדין "היתר מצטרף לאיסור".

ומקשה הגמרא: **אי הכי קשיא**, אמאי לא א-תמ קאמר זעירי **לענין חמין בפסח נמי** שהיתר מצטרף לאיסור?!

שהרי סובר רבי אליעזר שאף תערובת חמץ

את פתו במעט יין ותצטרף הפת אל היין להשלים את השיעור כדי ללקות על המעט יין. (8)

והראיה שזוהי כונת הכתוב, שהרי לא יתכן לומר שמדובר באופן שיש ביין לבדו שיעור המחייב. שאם כן, פשיטא שחייב, ולא צריך קרא להכי.

אלא, בהכרח, בא הכתוב לחייב אף כשאין ביין לבדו כשיעור, אלא בצירוף עם הפת.

שמע מינה, שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר.

וזעירי אמר: לא רק באיסורי נזיר בלבד מצטרף היתר לאיסור, אלא אף בהקטרת שאור על המזבח, היתר מצטרף לאיסור.

דלא אמרינן "היתר מצטרף לאיסור", אלא כשהם מעורבים זה בזה. ולרש"י, בהכרח דזעירי מפרש לה כשהאיסור וההיתר עומדים כל אחד בפני עצמו.

ועוד, מנלן דבחמץ עוברים אף על התערובת? הא מ"כל" לא מרבינן אלא שההיתר מצטרף לאיסור, כשאננם מעורבים זה בזה.

10. רש"י. ותוספות פירשו, דזעירי מפרש את "עירובו", להיתר מצטרף לאיסור. וסבר כרבא, ד"מקצתו" היינו מקצת קומץ. ולעולם אינו חייב על חצי כזית לבדו. ומ"כי כל" מרבינן אף חצי כזית איסור וחצי כזית היתר המעורבים זה בזה, שמצטרפים.

ודוקא לרבי אליעזר דרשינן הכי. אבל לחכמים דלא דרשי "כל", איצטריך "כי כל" לרבות מקצת קומץ. ושוב לא אייתר קרא לרבות "עירובו".

עוד הוסיפו במנחות [שם], דרבא בהכרח סבר כזעירי. שאם לא כן, למאי איצטריך לרבות

8. ולפי זה, נזיר שאכל חצי כזית זג יחד עם חצי כזית חרצן, ילקה שתים. משום זג ומשום חרצן. **קובץ שיעורים.**

מיהו, אם נאמר דיסוד דין "היתר מצטרף לאיסור" הוא, שההיתר עצמו נעשה לאיסור [כמו שכתב שם בדעת תוספות, יעוין בהערה 7]. יש לפוטרו לגמרי. שהרי אין איסור חל על איסור. ומשום כן, לא יחול איסור זג על החרצן, או איפכא. ובגמרא לקמן [מה א] מבואר להדיא לא כן.

יש ליישב, דאין זה איסור חדש, אלא הוא בכלל האיסור הקודם. **חידושי רבי שמואל.**

9. רש"י. ולדידה, "מקצת" היינו חצי כזית איסור לחוד, וחצי כזית היתר לחוד. ו"עירובו", דשני חצאי הזיתים מעורבים זה בזה.

והרבו תוספות לתמוה בשיטתו. חדא, דאם כן שיטת זעירי היא שיטה שלישית, דלא כאבבי ודלא כרבא במנחות שם.

ועוד, הא לקמן [מה א, לענין חטאת] מבואר,